

9. prof. Julius 23/853 est: 6 3/4 orator
Hany

DELIBAR

Előfizetési hirdetemény

A

DÉLIBÁB,

NEMZETI SZINHÁZI LAP

másod félévi folyamára.

Míg egy részről köszönetet szavazunk a tisztelt közönségnek azon pártolásáért, mely bennünket két ízben helyezett azon kellemes kénytelenségbe, miszerint lapjaink számait újra kellett nyomtatnunk; másfelől bátran merjük ígérni, miszerint lapjaink hiányait mindig jobban megismerve, ezentul csak azon fogunk törekedni, hogy azokat a lehetőségig megjavítsuk.

Lapunk tartalmát illetőleg szerencsések vagyunk a jövő féléven **Tompa Mihály** barátunk [műveivel olly hosszas hallgatás után újlag meglephetni közönségünket; s irodalmi kincseink legújabb felfedezéséből, a „**Kiovi csatából**“ is közlendünk mutatványokat. Regényeink rovatát b. **Kemény Zsigmond** „**Saaron rózsája**“ című historiai novellája s **Jókai Mór**, „**Háromszéki leányok**“ című életképe nyitandja meg. A napi rovatokat és Tarka képeket is az utóbbi munkatársunk fogja állandóul kezelni.

Divat-képeink ezentul havonként legalább **kétszer** fognak megjelenni.

A **szétküldözésnél** tapasztalt hátrányokat illetőleg is megtettünk minden lehetséges intézkedést, hogy tisztelt közönségünknek panaszra ne engedjünk okot.

Előfizetési feltételek.

Megjelenik e lap vasárnaponként két sűrűn nyomtatott íven, finom velinpapíron, **szépművészeti**, irodalmi és társaséleti tartalommal, havonként két divatképpel.

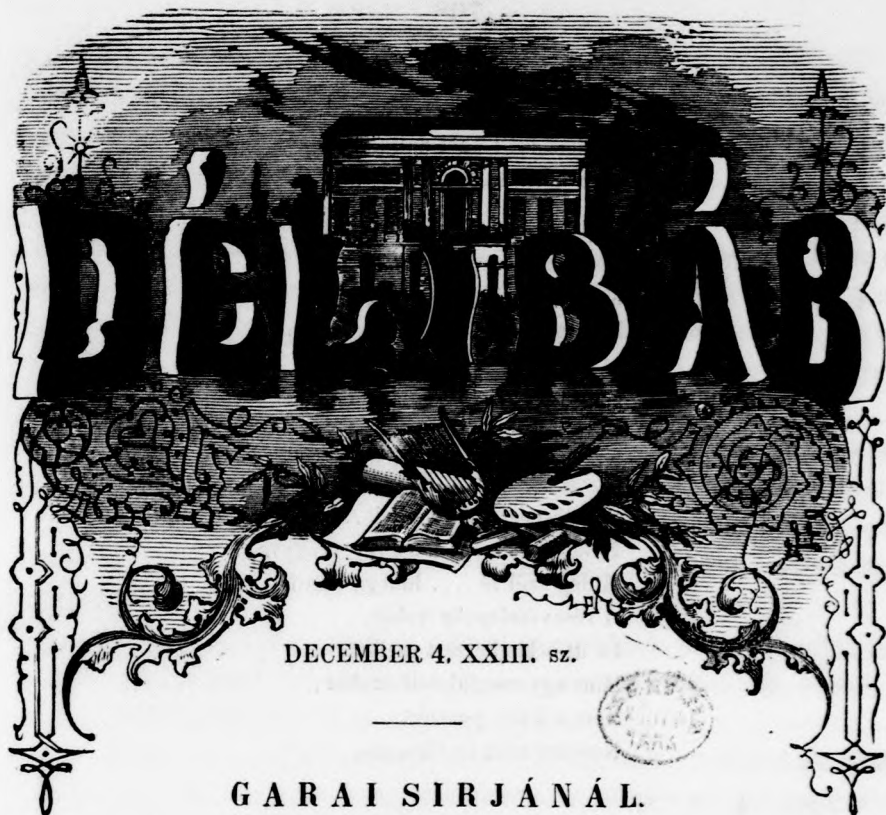
Ára Pesten házhoz hordással félévre 6 forint, negyedévre 3 ft. p. vidékre postán küldve 7 ft. 36 kr. p. — 3 ft. 48 k. p.

Előfizethetni Pesten a szerkesztő és kiadó hivatalban (szép utca 1. szám) és **Emich G.** könyvkereskedésében; vidéken minden cs. k. postahivatalnál.

Azon cs. k. postahivatalok, mellyek tíz példányt gyűjtöttek, attól tiszteletpéldányt nyerendnek.

Pest, Junius 12-kén. 1853.

A DÉLIBÁB nemzeti színházlap szerkesztősége.

DECEMBER 4. XXIII. sz.

GARAI SIRJÁNÁL.

TÓTH KÁLMÁNTÓL.

Az utolsó kapa föld is
Lehullott a keskeny sírra —
Megsiratták sok ezerezen,
Ki ezreknél többet síra.
Azt gondolták, hogy lemossák
A nemzetről azt a szennyet,
Hogy költője, mint egy koldus,
Oly nyomoru halált szenvedt.

Sötét az éj . . . s én egyedül
Itt állok a temetőben,
Csak a lelke világít most . . .
Im megnyílt a menny előttem.
És látom, hogy nagy ünneppel
Fogadják a költő lelkét . . .
Száll a szellő . . . mintha az ő
Szent dalait énekelnék.

Láttam őt az Árpádok közt
Szent hősektől körülfogva,
Mint fog vele László kezét,
Hogy öleli vitéz Kontja.

És látom az angyalokat
 Összekulcsolt picziny kézzel,
 Tanitsa meg őket dalra
 Arra kéri nagyon szépen.

Csak egy nemtő sir ott távol
 Benézve egy nyitott könyvbe
 Meglátja a költő életét,
 Ki a mennybe most köszönt be.
 Majd harag jön orcájára,
 S megdördül egy sötét felleg —
 Kit az égben így fogadnak,
 Azt vetette meg egy nemzet?!..

S a dörgésre fölébredek
 Nem állva már térdre rogyva . . .
 Hideg szél fú hideg, mintha
 A részvételesség volna.
 És itt a kis kereszt mellett,
 Mint egy megihletett szobor,
 Nem a költő poraiért,
 Nemzetemért imádkozom.

A BALKÁNI HARCZ.

(TÖRTÉNETI REGÉNY.)

JÓKAI MÓRTÓL

(Folytatás.)

Tulipánbimbók és emberfők.

September közepén nyíló tulipánokat látni valóban nem mindennapi dolog. A min a leghiresebb kertészek olly soká hasztalan törték fejeiket, végre sikerült a Kapudán Basának rájönni.

Mint idézhetni elő mesterséges tavaszt ős derekán, s rászedni a tulipánhagymákat, hogy májusnak nézzék septembert s akkor kezdjenek el virágozni?

Előbb saját melegágyat készítettett, mellybe a legtáplálóbb föld, a mi a Libánon hegyei között ezred éven át egymásrahullott czedrusfák leveleiből támadt, az antilopék ganaja, melly olly hevítő, és növényélesztő, hogy a hol elhull a sivatagban, a sívó homok között apró oázocskák támadnak körüle, virággal és zöld füvel benöve, — égett és porrátört fekete márvány, mellyet csak a Holdhegyek (Aegyptus) között találni, kevertetett össze, a miből egy

puha, porhanyó és mégis nedves melegágy támadt, s ebbe ültette el a Kapudán Basa a tulipánhagymákat a tavaszi elvirágzás után, mind sáját kezével, mutató ujját bele dugva s morzsánsként hintve rá a földet.

Ekkor havat hozatott a Kaukaszus hegy tetőiről, a hol az nyáron át is áll, egész hajókkal a fekete tengeren keresztül, s hóval takargatá be az elültetett tulipánokat, s ha az olvadt, ismét új havat tett rá; ilyenformán a megsalátott tulipán azt hitte, hogy most tél van, s a mint azután augusztus végével egészen elhagyták rajta olvadni a havat, azt képzelte, hogy itt a tavasz, s kidugta az átnedvesült átmelegült ágyból sárgászöld csiráját.

A próféta születése napja előtt már mintegy ötven darab bimbónak eredt, mellynek mindegyike győzelmesen elfoglalt városok és csatahelyekről volt elnevezve. Ekkor azonban a Kapudán Basának tengerre kelle szállani, hogy a hajóhadat vezényelje, s épen a legérdekesebb ponton volt kénytelen odahagyni tulipánjait.

Épen azon estén, midőn a szultán megérkezett Skutariba, jött hozzá egyik kertésze azon örvendetes tudósítással, miszerint a Belgrád, Napoli, Morea és Kermadzshán holnap ki fognak nyilni.

Mennyi nyughatatlanságot okozott ez a vezérnek. Ő nem fogja látni ki nyílásukat! Mint szerette volna, ha ellenkező szél még egy pár napig visszatartóztatná a hajóhadat.

A mit a szél meg nem tett, alkalmat adott rá a szultán ünnepe; a másnapra határozott pihenő nap megengedé a Kapudán Basának, hogy Tsengelkőibe evezhessen, nyári palotájába, a hol csoda tulipánjai nyilnak ősz kezdetén.

Minő látvány várt reá! Mind a négy ki volt már nyilva.

A Belgrád halványsárga volt, világos zöld csikokkal, és a mi csfkok alul halványsárgák voltak, azok felül rózsaszinbe olvadtak át, s a mik felül világoszöldek voltak, azok alul sötét lilaszinben végződtek.

A Napoli egy teljes tulipán volt, mellynek szétdült haragosvörös szirmai, sárga szegélylyel, tán azon ezerötszáz velenceit képviselhették, a kik ott elhullottak.

A Morea volt a legszínváltozatosabb. Alapja sötét csokoládészin, mellyen zöld és rózsaszin csfkok vonulnak végig, s a zöld ismét pirosba megy át és a rózsaszin májszinübe s minden csikon ismét egy egy világos sárga vonal fut végig. Kivül jobban uralkodnak a zöldes színek, belül inkább a pirosak.

De legritkább, legpompásabb volt a Kermadzshán. A tibeti Dalai Láma kertjéből elorzott kincs ez: hófehér, egy vonás nincs rajta, s olly teljes, hogy az eredeti hat szírom lefelé kénytelen fordulni.

A Kapudán Basa el volt ragadtatva a gyönyörűség által.

Mind ezen tulipánokat ő a szultánnak szánta, mellyért a leggazdagabb

tartomány, tán Aegyptus kormányzatát fogja nyerni. Azért megrendelé, hogy hozzanak pompás chinai porcellán edényeket, mikbe e virágokat átültesse, saját kezeivel jól alámarkolva a földbe, nehogy a hagymákat meg találja sérteni *).

A mint épen ott térdelt a tulipánok között, besározott kézzel, jön lélekszakadva egy bosztandzsi hozzá s nem várja, hogy odaérjen, már messziről kiált felé:

— Uram! kelj fel gyorsan, mert Sztambul fellázadt.

— Rá ne lépj a tulipánjaimra te bolond, nem látod, hogy majd ráhág-tál egyre.

— Oh uram a tulipán minden évben kivirul egyszer, de ha az emberre ráhágta, Jass Allah! nem kel az fel többet. Siess, mert a lázadók felfordítják ezalatt a várost:

A Kapudán Basa szép csendesen ovatosan helyezé át a kétkézzel kiemelt virágot a porcellán edénybe s körül megnyomogató a földet, hogy ne inogjon benne.

— Mit beszélsz fiam?

— A sztambuli nép fellázadt.

— Micsoda nép? A vargák, a szatócsok, halászok és kenyérsütők?

— Igen uram ezek mind fellázadtak.

— Majd mingyárt oda megyek és lecsendesítem.

— Óh uram, ugy beszélsz, mintha amaz öntöző edénnyel ott elolthatnád a meggyuladt várost. Ám te lássad.

A Kapudán Basa még azután egész vidám szívvél megöntözgeté az átültetett tulipánokat s rábizva azokat négy bosztandzsira, meghagyá nekik, hogy a csatornán keresztül vigyék azt Skutariba, a szultán palotájába, ő maga pedig lovat nyergeltetett s egyes egyedül, senkitől nem kísérve belovagolt Sztambulba, a hol akkor épen halált kiáltottak fejére.

Szemközt találkozott a Kiajával, a ki egy rongyos kétkerekű kibitkába bújt el, s egy orosz fuvarost ültetett maga elé, hogy ne lássák. Ez rákiáltott a Kapudán Basára, hogy be ne menjen Sztambulba, mert ott halál várakozik reá. A Kapudán vállat vonított rá. Az minden fogalmán kívül esett, hogy a pékek és csizmadiák seregétől mint lehet megijedni? Sőt még biztatta a Kiaját is, hogy térjen vissza s megjelenésükkel állítsák vissza a rendet, a mit azoban ez a paradicsom minden gyönyörüségiért meg nem fogadott volna, hanem kérte a fuvarost, hogy csak hajtson vele sebesen Skutari felé.

A Kapudán megígérte, hogy ő is nem sokára ott lesz, sőt minthogy a

*) Hammer Purgstall. G. d. o. R.

Kiajának nagy kerületet kell tenni, ő pedig egyenesen Sztambulon keresztül megy, hihetőleg hamarább odaér, mint amaz.

— Oda: Ábrahám kebelébe, a paradicsomba; gondolá magában a Kiaja és elvágatott. A Kapudán pedig lovagolt nagybizton be a városba.

Messziről szemébe tünt a Reis Effendi palotája, mellynek oldalára nagy messziről olvasható betűkkel volt felírva:

„Halál a főmuftira!

Halál a nagyvezérre!

Halál a Kapudán Basára!

Halál a Kiaja bégre!”

— Hm, gondolá magában a Kapudán. Ezt bizonyosan valami softa írhatta, mert a csizmadiák nem tudnak írni. Szép írása van: szeretném megfogadni teszkeredzsimnek.

A mint közelebb lovagolt a palotához, nagy néptömeget látott az előtt összeseregleni, kik között egy lovas kikiáltó trombitált hosszú tárogatóval, egyikével ezen mértföldekre hallatszó, lázító szavu török kürtöknek, a mik minden Sztambuli lázadásnál használtatni szoktak.

A kürtszóra összecsesődült népnek ilyen szavakat hirdete a kikiáltó:

— Isztambul lakosai, igazhivő müzümánok! A mi parancsnokunk, Halil Patrona jancsárok főnöke nevében, és Szulali Hasszán, sztambuli bíró nevében hirdetem tincetek: hogy minden igazhivő müzümán zárja be boltját, tegye le kézi munkáját és gyülekezzen a piacokra, a kik pedig kenyérsütők és mészárosok, azok be ne csukják boltjaikat, hanem nyitva tartsák, mert a ki ellenkezőleg cselekszik, annak boltja közragadmánynyá fog tétetni. A kik pedig hitetlen gyaurok laknak Sztambulban, azok maradjanak házaikban békén, és ki ne mozduljanak onnan, és senki sem fogja őket ott bántani. Ezt hirdetem én tincetek, Halil Patrona és Szulali Hasszán nevében.

A Kapudán végig hallgatta a hirdetményt, akkor odarontott lóháton a kikiáltóhoz s kivevén kezéből a tülköt, úgy veré azt annak hátához, hogy szintúgy döngött s akkor dörgő szóval kiálta az egybegyült néphez.

— Semmirekellő csöcselékhadak! Piszkos naplopók, iszaptaposó kecesegefogók, szurokharapó papucsfoldozók, guggon ülő afonevők, ti aspergyűjtőgető, singel mérő kupeczek! ti esomótaszigálók, ti ringyrongy, aludt-tejtől részeg szemétnépek. Én szólok hozzátok Abdi, Kapudán Basa, s csak azt sajnálom, hogy nem kérhetem kölcsön valamely gyaurok magyarnak a nyelvét, hogy összeszidhatnálak benneteket úgy, illendő káromkodásokkal, a hogy megérdemlenétek. Mi kell nektek? Nincs mit enni inni? Meguntátok a békét s háború kellene? Háború ugyebár? De ti magatok nem mennétek oda? ti csak itthon szerettek hadakozni asszonyok és szüzek ellen s ostromot futni nem

várok, hanem boltok ellen? Takarodjatok haza, a honnan eljöttetek, mert a kit egy óra múlva az utcán talállok, annak feje az igazság sátorá*) elé fog gördítettetni!

Ezt mondva megugratta lovát Abdi basa s a legsűrűbb néptömegben keresztül nyargalt. Ez ijedten oszlott szét előtte s a Kapudán büszke önérzettel látta, mint bújnak az emberek előle házaikba, s tisztulnak el az utcákról és háztetőkről.

Ellentállás nélkül nyargalt be a városba. Minden utcaszegletben megfűtta az elvett kürtöt, s tartott az odagyült népnek válogatott mondásokat, melly azokat mindenütt szétoszlatá.

Majd a Bezesztánra jutott, a hol minden bolt be volt zárva.

— Nyissátok ki boltjaitokat, ebek! — ordita Abdi a csoportozó kereskedőkre. Talpaitok viszketnek talán, vagy füleiteket s órraitokat untátok meg viselni? Kinyissatok minden boltot rögtön, mert a ki zárva hagyja azt, boltajtaja elé akasztatom fel.

A kalmárok megszeppenve engedelmeskedtek.

Innen lovagolt ki az *Atmeidánra* **).

Tömve dugva volt az egész *hustpiacz* népséggel, s veszett orditástól nem lehetett hallani a szót, a mit egy egy rekedt szónok beszélt a többinek, kit a szökőkút oszlopára felállítottak.

Azonban a Kapudán által megfűtt kürt recsegő, sivitó hangja túlhangzá az orditást s minden arcot arra fordított, a hol ő állt.

Kengyelébe felemelkedve, rettentő szóval kiálta Abdi:

— Megbolondult nép! Örült kezek, mellyek tulajdon fejetek ellen támadtatok. A földet akarjátok-e beszakasztani, hogy ennyien álltatok egy csoportba? Ki veszett meg közületek, hogy mindnyájatokat összeharapdáljon? hogy szakadna le rátok az ég, hogy esnének rátok ezek a házak s temetnének oda, hogy válnátok egyszerre négylábu állatokká s ne tudnátok egyebet, mint ugatni. Húzzátok le fejeiteket nyomorúk és takarodjatok haza és egy kiáltás ne jöjjön utcáitokról, mert ha megmoczszantok, Allah árnyékára esküszöm, halommá lövetem Sztambult, és senki abban többet nem lakik, mint a kigyók és denevérek, és a ti elátkozott lelkeitek, kutyák!

És senki nem mert ellene mondani. Hallgatták a szitkot, félrebújtak előle, utat csináltak neki. Nem volt ott Halil: Lett volna csak ő ott, majd tudott volna neki felelni.

Itt is szerencsésen keresztül gázolt a zendülőkön Abdi s fölkeresé végre az *Etmeidánt*.

*) Így hívták a szultán sátorát a nyilpiacson, melly elé szokták a kivégzettek fejeit hengeríteni.

**) Megkülönböztetendő az *Etmeidántól*.

Most már nem csak az első, hanem az ötödik jancsárezred bográcsa is fel volt állítva, melyet a táborkovácsoktól hoztak el, s egy csoport jancsár, ki a táborból szökött ide, állt a két bogrács körül.

Abdi basa olly véletlenül termett ott közöttük, hogy csak azon vették észre, midőn hirtelen rájuk ordított:

— Letegyétek a fegyvereket.

Ijedten t kintének mind a Kapudánra. Hogy jöhetett ez ide? Senki sem merte kardját kivonni ellene, de nem is engedelmeskedett senki. Patrona itt sem volt jelen.

A piac közepére volt letűzve a zendülők zászlója. Abdi basa egyenesen oda lovagolt. A jancsárok csak néztek rá elbámulva.

Egyszerre azonban kingrik küzülök Musszli s megelőzve a Kapudánt, magához ragadja a lobogót.

Abdi basa valódi tengerészi nyugalommal szólott hozzá:

— Nyújtsd nekem e zászlót fiam.

Musszli még nem tért annyira magához, hogy felelni tudjon, de fejével inte, hogy „nem.“

— Nyújtsd e zászlót jancsár; szólott ujjal, merőn szeme közé nézve Abdi.

Musszli csak nem felelt, hanem a lobogót szépen a zászlónyél körül tekergeté.

— A zászlót add ide! orditá harmadszor recsegő hangon Abdi, s kardját rántotta ki.

Erre Musszli kopjás végét fordítva a zászlónak, melylyel a földbe volt tűzve, monda:

— Tisztellek, Abdi basa, és nem bánthalak, ha elmégy. Jobb is szeretném, ha gyaur ellenséggel csatázva estél volna el, mert megérdemlenéd, hogy dicsőítve legyen neved, de a zászlót ne kérd tőlem, mert ha közelebb jössz hozzám, ugyan az oldaladba rontom a csunyábbik végét.

E szóra egyszerre a jancsárok mind felugráltak s körülállták a vitéz Musszlit, kardjaikat kivonva.

— Sajnálalak beneteket derék jancsárok.

— Mi is sajnálunk téged, dicső Kapudán basa. Monda Musszli.

A Kapudán ezzel elhagyta az Etmeidánt. Látta, mint oszlott szét előtte mindenütt a tömeg, a hol megjelent, de azt is tapasztalá, hogy háta mögött ismét összecsoportosult az, midőn eltávozott.

Ezeket csak fegyver fenýiti meg, gondolá magában s keresztűlnyargalt a városon, a nélkül, hogy valaki egy ujjal is bántaná.

Künn a táborban ez alatt nagy tanács tartaték. A lázadás hírére, melyet a megmenekült Kiaja és a jancsárága rémszinekkal festettek le, a szultán összehivatá a vezéreket, az ulemákat, a nagy vezért, a Muftit, a Seikeket és a Chodzagiánokat, part melletti palotájába.

Egy órával elébb azon palotában lakó testvérnénjével tanácskozott sokáig, a bölc szultána Khadidzsával.

A jó tanács drága volt itt.

A fővezér azt kívánta, hogy a szultánt Brusszában hagyva, az egész hadsereget indítsák rögtön Tebrif felé, az ellenségre. Ha még Abdullahbasával egyesülni lehet, minden meg van nyerve; s hagyják Sztambult magára, csináljanak a lázadók a mit akarnak, ha az ellenség meg lesz verve, akkor majd rájuk kerül a sor.

A Mufti nem hitte, hogy e hadat csatára lehessen vezetni most. De azt még is ohajtotta, hogy távolítsák el Sztambultól, nehogy a lázadás szelleme átragadjon.

A Kiaja azt tanácsolá, hogy alkuba kellene ereszkedni a lázadókkal, s úgy csendesíteni le őket.

A szultán helyben hagyólag inte fejével. A Khadidzsa szultána is azt tanácsolá.

Csakhogy a Kiaja úgy érté ezt, hogy alkudozásba ereszkedve könnyü lesz a lázadás főnökeit egyiket a másik után elveszteni, a Khadidzsa pedig úgy értelmezé, hogy a szultán kibékítheti a zendülőket, ha a gyűlölt Kiaja béget kiadja nekik, s ha azok még a többit is kívánnák, a többit is odaengedi. S ez nagy különbség!

A szultán a Kiaja tanácsát találta legjobbnak.

E pillanatban lépett be a tanácsterembe Abdi basa, a Kapudán.

Mindenki bámulva tekintte rá. A Kiaja előadása szerint ennek már ezer darabra kelle tépve lenni.

Bejött ugyanazon hidegvérrel, melylyel az egész fellázadt városon keresztül lovagolt. Az ajtónállóktól tudakozódott, ha nem érkeztek-e még meg küldöttei a tulipánokkal? Még nem. „Valyon hol maradhattak? Én azóta egész Sztambult megjártam.“

Azzal a szultánt üdvözölve, annak intésére helyet foglalt a vezérek között.

Azok bámulva néztek rá, mintha most is azt hinnék, hogy csak szelleme jár közöttük.

— Te Sztambulban voltál? — kérdé tőle végre a nagyvezér.

— Ez órában jövök onnan.

— Mi kívánsága van a népnek? — kérdé a padisah.

— Ehetnék és ihatnék.

— De vért ihatnék, — suttogá a fő Mufti magában.

— És mi panasza van?

— Az, hogy a kard magától nem hadakozik, hogy a föld nem terem magától kenyeret, s hogy az ereszről nem csorog bor és kávé.

— Igen könnyen beszélsz e tárgyról Abdi. Mint gondolod elesendesíthetni e zajt?

— Nagyon egyszerű az. A sztambuli vargák és szatócsok nem érdemek egy lövés kartácsra. Kár is volna értük szegényekért. Soknak közülök felesége, gyermeke van. A kik forralják őket, azok a táborbeli jancsárok. Vezetőik e táborból vannak. Azokkal, kik Sztambulban izgatják a népet, kár volna vesződni, hanem elő kell őket hivatni ezredenként s minden tizediket főbe lövetni. Ez segíteni fog.

A vezérek mind elszörnyedtek. Ki merné azt tenni?

— Én így tennék. — Szólt Abdi röviden s aztán elhallgatott.

A szultán vevé fel a szót.

— Mi előtt megérkeztlél volna, a Kiaja bég tanácslatára elhatározók, miszerint a proféta zászlajával és a hercegekkel együtt visszamenjünk Sztambulba.

— Az is jó, — szólt Abdi — dicső megjelenésed elnémitandja a zajt. Tüzesd ki a proféta zászlaját a szerail kapuja fölé, a fő Mufti és Ispirizáde nyissák meg az Aja Sofia és az Achmedie mecseteket s hívják imára a népet. Damad Ibrahim maradjon künn a hadseregnél, hogy szükség esetén a lázadók megzabolázására siethessen. A Kiaja bég gyűjtse össze a szerailt őrző dsebedsiket, csauszokat és bosztandsikat s tisztítsa ki általuk az utcákat, ha egyik sem sikerül, az én ágyúim a tenger felől engedelmességre fogják őket tanítani.

Achmed szultán megcsóválta fejét.

— Mi mást határoznak. Tinektek nem szabad én tölem elmaradnotok. Velem fog jöni a nagyvezér, a fő Mufti, a Kapudán basa és a Kiaja.

És a mig neveiket sorra számlálta, egyikre sem tekintett a megnevezettek közül a padisah.

E négy férfi neve volt az utcaszegletekre felírva. E négy férfi fejét kérte a nép és Halil Patrona.

Mit vétettek a népnek? ... ők voltak a legmagasabbak akkor, midőn szerencsétlenség érte az országot. De mit vétettek Halilnak? ... ők okozták Gül-Bejáze szenvedéseit.

A vezérek meghajták fejeiket.

E pillanatban érkezének meg Abdi küldöttei a tulipánokkal. Oda hozzák azokat a padisah elé, ki szépségük által el volt ragadtatva, s rendelé, hogy vigyék azt Sztambulba a szultána Asszekinek, jelentve, hogy ő is nem sokára

megérkezik. Abdinak pedig megveré vállait és könyekkel szemében esküvék, hogy őt tartja legkedvesebb emberének.

A Kapudán megcsókolá a szultán köntösét s azután hátul maradt Ibrahimmal, Abdullahval és a Kiajával s nagy szeliden mosolyogva monda nékik:

— Abdullah, derék Ibrahim és te Kiaja; — mind a négyünk feje nem ér ez órán túl egy fületlen gombot.

Damad Ibrahim búsan hajtá le fejét s csüggedten sohajta.

— Szegény — szegény szultán!

Azzal követték Achmedet mind a négyen a hajóhoz. Semmiről sem voltak bizonyosabbak, mint arról, hogy Achmed mindnyájokat fel fogja áldozni s azután maga is utánuk bukik.

A felfordult világ.

Stambulban már ekkor Halil Patrona volt az úr.

A lázadók főnökei a közép mecsetben gyültek össze s onnan küldözék szét parancsaikat.

Hat órakor este (a keresztyén számítás szerint 10 órakor) érkezett meg a hajó a szultánnal, a herezegekkel, a főurakkal, és a szent zászlóval a parti kiöszk mellé, az ágyúk kapujánál.

Benn a szerailban senki sem tudott a külső dolgok állásáról semmit. A városban köröskörül hangzott a zaj, a kürtölés, a temetőben szerteszét égtek az őrtüzek. „Miért nem küldhetek egy pár granátot közéjük a tengerről?” sóhajta fel a Kapudán. Hogy elcsendesülnének mindjárt!

A mint a Kizlár Aga Elhadzs Besir az érkező vezérekkel találkozott azon szoba előteremében, mellyben a próféta köpenye őriztetik, rejtélyes mosolygással dörzsölé kezeit, a mi rut arczához s hasított ajkaihoz épen nem illett, s midőn kérdé tőle a padisah, hogy mit kívánnak a zendülők? azt felelte rá, hogy ő valóban nem tudja.

Mosolygása, kezeinek dörzsölése, mikről a hüvelykujjakat egykori kegyetlen gazdája valami esiny miatt levágatta, mind olly félelmes előjelek voltak a jelenlevőkre.

Elhadzs Besir Aga már ekkor tizennégy év óta viselé hivatalát, s nyolcz nagy vezért teremté és ugyan annyit tett le hivatalából.

Mint lehessen megtudni a zendülők kívánatát?

Damad Ibrahim azt gondolá, hogy legjobb lesz az egykori sztambuli bírót, Szulali Hasszánt kerestetni fel, kinek nevét együtt hallá említettetni a kikiáltó által Halil Patronaéval a Kapudán basa.

Szulalit nyári lakában találták, s az első hívásra megjelent a szerail-

ban. Mondá, hogy nevével visszaéltek a zendülők, s ő azok kívánatairól mit sem tud.

— Tehát vedd magad mellé a Chasszeki agát, húsz bosztandzsival, s keressétek fel Halilt és tudjátok meg mit kíván? — Ezt mondá a padisah.

— Kár fárasztanod ez érdemes embereket dicső szultán, szólt keserűen Abdi basa, a lázadók kívánságát megmondhatom én, mert olvastam a falakra írva. Négy főhivatalnok kiadatását kérik: engemet, a főmuftit, a nagyvezért és a Kiaját. Adass ki minket, csakhogy ne adass át élve, hanem öless meg előbb és szájuk be lesz tömve. Jóllaknak velünk. Tudod, hogy semmi vadállat sem dühös, ha egyszer jóllakott.

A szultán nem tekintett föl, de úgy tett, mintha nem hallotta volna, a mit a Kapudán beszélt, s a Khasszeki Agának parancsolá:

— Keresd fel Halil Patronát és üdvözdölj őt a padisah nevében.

(„Üdvözdölj Halil Patronát a padisah nevében! A szatócsot, a dohánykereskedőt a minden országok urának, a fejedelmek fejedelmének, a shahok, Khánok, Deyek és Nagymogulok uralkodójának nevében!... Ki hitte volna ezt három nap előtt?)

— És tudósítsd róla, hogy minden jogos kívánataik megadatnak, ha megígérik, hogy azután szét fognak oszlani.

A Chasszeki Aga és Szulali Hasszán a húsz bosztandzsival az utcákat elálló sűrű néptömeg között utat vertek maguknak a közép mecsedig. Útközben csak kilencz bosztandzsit vertek agyon a lázadók, tizenegy szerencsésen odaért a mecsetbe.

Ott ült egy leterített tevehörön, miként egykor Dzsingisz Khán, a zendülők vezére, Halil s parancsokat, kinevezéseket dictált az előtte ülő softiknak, kikből teszkeredzsiket választott.

Midőn jelenték neki az őrtálló jancsárok, hogy a szultán Chasszeki Agája jött el s vele szólni kíván, szárazon viszonzá:

— Várhat. Előbb érdemesebb férfiakon a sor.

Kik voltak ez érdemesebb férfiak?

Az öreg Szuleimán mester, kit erővel húztak ide házából, mellynek padlásán elbújt, Halil most iratta számára a kinevezést, mellyben őt Reisz Effen-divé emeli.

Halil Patronán most is a közjancsár viselet volt, a kék dolimán, a térdig érő salvári meztelen hagyott lábszárakkal, csupán turbánján volt a fekete forgó kicserélve fehérrel s oldalán függött a nagyvezér kardja, kinek palotáját Galata külvárosban ezelőtt egy órával rombolták a földig.

E kard markolatába vésett pecsétnyomóval hitelesíté az okiratokat Halil Szuleimán után következett a nyereggyártó Mohammed. Derék izmos

ember volt, maga megbirkózott kettővel, hárommal; ezt megtette Agának Halil.

Azután következett valami Orli nevű csausz, ezt kinevezte főtábornoknak; Ibrahimot egykori iskolamestert „a bolondos“ melléknévvel megtette Sztambul főbirájává, s a mint megpillantá Szulalit, odainté őt a csauszok közül és monda:

— Te fogsz lenni Anadoli fő országbirája.

Szulali meghajtá magát e kegy előtt.

— Köszönöm Halil. Tégy belőlem, a mit akarsz, hanem elébb halld a padisah izenetét, mellyet ő rám bizott, mert még nagy kétségben vagyok: vajon te vagy-e az úr minden mozlimek felett, vagy Achmed szultán? Azért mond meg nekem, mit kívántok a szultántól? és ha jogos és méltányos a kívánat, és ti megígéritek, hogy csendesen szétoszoltok, meg fog az adatni.

Halil Patrona felállt Szulali előtt s szigorú, mozdulatlan arcczal felelt.

— Kivánatunk rövid. A négy fő árulót, kik az országot ért csapásnak okozói kívánjuk kiadatni. Ezek: a Kulkiaja, a Kapudán, a Mufti és a nagy vezér.

Szulali megcsóválta fejét.

— Sokat mondtál Halil.

— Ma sokat mondtam. Holnap többet fogok mondani. Ha ma megegyeztek, holnap béke lesz; ha holnap jöttök, nem lesz béke sem holnap, sem holnap után.

Szulali visszatért a szultánhoz és a vezérekhez, kik még mind együtt voltak.

Feszült figyelemmel várták Halil izenetét.

Szulali nem merte azt egyszerre elmondani. Csak egyenként hullongatá el.

— Megértém a lázadók kívánatát. Ők a Kiaja bég kiadatását követelik. A Kiaja haloványabb lett, mint a viasz kép.

— Olly régi hű szolgám volt; sóhajta Achmed. Ám lakjanak jól vele.

A Kiaja szédelegve lépett a bosztandzsik közé.

— Továbbá követelik... szólt Szulali.

— Még többet is?

— Követelik a Kapudán basát.

— Őt is! Legvitézebb bajnokomat! Kiálta fel fájdalomosan Achmed.

— Mash-Allah! — szólt vidáman a Kapudán — övék vagyok: s azzal elhatározott bátor tekintettel lépett a bosztandzsik közé. — Ne könyezz érettem padisah! A bátor a vesztőhelyen is hősi halált fog halni; s téged védve halok meg ott is. Vigyetek bennünket bosztandzsik, ne remegjetekek fiúk! Mel-

Iyitek tudja jól összerántani a zsineget? No semmit se féljeteK, majd megtanítalak benneteket én; majd elrendezem én a selyemzsinort. Éljen a szultán!

Azzal kilépett a teremből, elől menve a bosztandzsik előtt, még kardját sem vetette le.

— Ezután kériK még a nagyvezért és a főmuftit. Monda Szulali.

A szultán ijedten kelt föl helyéből.

— Nem, nem lehet az! Roszul hallgattál szavaikra. ŐrüIt volt, haragjában beszélt, a kitől választ kériK. A nagyvezért és a főmuftit ölessem meg én? Megölessem őket olly hibáért, mellyet magam követtem el s mellytőlők megakartak óvni. Vérük az égre kiáltana. Menj vissza Szulali és mond meg Halilnak: én kérem, én könyörgök neki, ne kívánja e két ősz szakált a porban heverni látni; elégelje meg, ha elbocsáttatnak és számüzetnek,ők bizonyára nem bünösök. Könyörögj a Kapudánért és a Kiajáért is, mig vissza nem térsz, ki ne adják őket.

Szulali ujra felkereste Halilt. A Kapudánt és a Kiaját elő sem merte előtte hozni. Tudta hogy a Kapudán fogta el a tengeren menekvő nejét s a Kiaja záratta őt a becstelen asszonyok börtönébe. Csak a nagyvezér és a mufti számára kért kegyelmet.

Halil elgondolkozott. Eszébe jutottak az édesvizek melletti palotában történt jelenetek, eszébe jutott, hogy Damad Ibrahim ölelése is kényszeríté Gül-Bejázét a halálos ájulásba menekülni s nem hallá, mit beszél neki Szulali Ibrahim ősz szakála felől.

— A nagyvezérnek meg kell halni; — válaszolt. — Abdullah ám éljen és legyen számkivetve. (Hisz ő nem bántotta soha Gül-Bejázét).

Szulali visszatért a szerailba.

— Halil a főmuftit élni engedi, de a másik háromnak halálát kívánja.

Achmed mint a fölvert orosz lány szökött fel e szóra divánjáról s kirántá kardját.

— Ide hát veleteK, vitéz lázadók! A kinek szolgálím fejei kelleneK, jöj-jön értök és vegye el tőlem. Nem, egy csepp vérét sem adom egyiknek is, s ha eljönnek érte, meg fogják látni, van-e még éle Mohammed kardjának? TüzzéteK ki a proféta zászlaját a szerail kapuja fölél. A ki igazhivő, velem tart. KüldjeteK kikiáltókat minden utczára, hirdessék, hogy a szerail veszélyben van, s kinek Allah orczája kedves, siessen a zászló védelmére! Én őszszegyűjtöm a bosztandzsikat és védni fogom a szerail kapuit.

A két ősz férfi megcsókolá a szultán kezét, kinek ha e férfias fellobanása korábban jó, egészen más események lesznek írva a történet könyvébe.

A veszély zászlaját rögtön kitűzték a közép kapu fölél s ott maradt az korán reggelig.

Hajnal tájon visszaérkeztek a kikiáltók, jelentve, hogy az Aja Sófia templomon túl nem bírtak vergődni s hirdeteéseikre a nép közáporral felelt.

A zöld zászló magányosan lengett a szerail előtt, senki sem gyülekezett alá, még a szél sem akarta azt mozgatni, lankadtan csüggött alá nyelére.

A zöld zászló kitüzése a szerail kapujára nagyon ritka eset a történetben. Csak a legnagyobb vész idején szokott az megtörténni, mert ez azt jelenti, hogy itt az idő minden igaz mozleminek fegyverhez nyúlni, elhagyni tüzhelyét, ekéjét és sietni Allah és az ő felkentjei védelmére, és átok volna azon az ozman férfin, a ki ilyenkor késlekednék s vérét és vagyonát kész nem volna a padisah lábaihoz tenni.

Ezt tudva, fog rémes nagyságában feltünni azon ijedtség, mely a szerailban levőket meglepte, midőn látták, hogy a kitüzött szent zászló alá senki sem gyülekezik. A kikiáltók harmincz piaszter felpénzt ígértek minden katonának, ki a zászló alá siet s két asperrel több napi fizetést a szokottnál. Öten hatan követték őket, de a mennyi jött egyfelől, másfelől ismét annyi elszéledt, délután egy sem maradt a zászló alatt.

Este felé a második kapura tüzték ki a zászlót, mely felett aludtak a főhivatalnokok, a vezérek a kihallgatási teremben, a fő országbiró, Damadzáde beteg feküdt Murad szultán szobájában, a Mufti és az Ulemák a bosztandzsik csarnokában. Achmed szultán egész éjjel nem feküdt le, hanem szobáról szobára járt, nyugtalanul tudakozódva a történtek felől: ha jön-e valaki a hadseregből segítségére? gyülekeznek-e a szent zászló alá? s a hideg veriték ült homlokán, midőn mindünnen csak leverő választ hallott. A tetőkön őrt állók jelenték, hogy a lázadók őrtüzei sokkal közelebb vannak már, mint a mult éjszakán s Skutari felé egy őrtüz sem látszik, a miből azt gyaníthatni, hogy a tábor is visszajött Sztambulba s a zendülökkel közös ügyet kötött.

Achmed maga is felment a tetőre, meggyőződni az állítások valóságáról s mondhatlan aggodalom és szorongás közt járt egyik teremből a másikba, szüntelen megnézve a nagyvezért, a Kiaját és a Kapudánt, ha nem alszanak-e? Csak a Kapudán tudott aludni, a Kiaját a láz törte s a nagyvezér imádkozott; bizony nem magáért, hanem a szultánért. Utóbb maga a Kapudán is megszánta a padisaht, ki miattuk aggódott.

— Miért költögetsz bennünket annyit uram? még nem haltunk meg. Eredj aludni háremedbe s ne gondolj reánk. A zendülöknek csak velünk van baja. Allah Kérim! Gondold azt, mintha örökre alunnánk. A feltámadás angyalainak trombitaszavára mi is felfogunk ébredni, mint a többi! . . .

Achmed megfogadta a Kapudán szavát s hajnal felé eltűnt közülök. Reggel, midőn keresték, nem jött elő háreméből.

A négy férfi tudta, hogy ez mit jelent?

Korán reggel, még alig pirkadt a hajnal, eljött a Muftiért Szulali Effendi és Ispirizáde s meghívák magukkal a reggeli imára.

Az ulemák egybe voltak gyűlve mind, kiket meglátva Abdullah könyekre fakadt és zokogva szólt hozzájuk.

— Ime idehoztam ős szakállomat és ha nem tetszik nektek, hogy tisztességesen megfehérült ez, ám mossátok meg véremben s ha sokalljátok azon néhány napot, melyet Allah még életemhez adott, ime vegyétek el.

Erre mind felálltak az Ulemák s kezeiket fölemelve kiálták:

— Allah őrizzen meg tégedet ettől!

Azzal leborultak imádkozni, s ima végeztével a belső kerten át az Eri-váni kiöszkbe gyülekeztek mindnyájan, a hol már a nagy vezér várt reájuk, nem sokára jött a Kiaja és a Kapudán basa is, legkésőbb a beteg Damadzáde és a medinai bíró, Mustafa Effendi és a Szegbán basa.

— Holt embert láttok magatok előtt, szólt a nagy vezér Damad Ibrahim, az érkező főurakhoz. Én el vagyok veszve. Mi négyen feláldoztatánk. A főmufti talán meg fogja menteni életét, de mi hárman nem látunk több hajnalcsillagot. Nem lehetett máskép. A szultánt meg kellett menteniünk, s azt csak ezen az áron tehetjük.

— Régen mondtam ezt, szólt a Kapudán basa. Még tegnap ki kellett volna holttesteinket adni a lázadóknak, attól félek, hogy ma már késő lesz, attól félek, hogy a szultán is elveszett. Nem kellett volna kitűzni a veszély zászlóját, hanem megölni bennünket rögtön.

— Ti hárman távozzatok a hohérok szobájába, szólt a nagy vezér társaihoz; én is nem sokára követlek benneteket, de meg kell várnom míg a Kizlár aga jön és elkéri tőlem az ország pecsétjét, s addig teljesítenem kell hivatalos kötelességeimet.

A három férfi búcsút vett Damad Ibrahimtól, megölelték egymást s a bosztandzsik által elvezettetének.

Most még az a kötelesség várt a fővezérre, hogy az ulemákból új muftit választasson. Azok elébb Damadzadét kiálták ki, ez azonban betegségét vetve ürügyül, nem fogadta azt el, ekkor a medinai bírót választák, s fehér palást hiányában zölddel ruházták fel *).

Ezután kiválaszták maguk közül Seid Mohammedet és Amadzadét, hogy a szultán titkos izenetét hallgassák meg a Kizlár agától, és vigyék át Halil Patronának.

Damad Ibrahim jól tudta ez izenet titkát — s áldá Allaht, ki meghatározza az emberi életnek végét.

*) Hammer Purgstall. Gesh. d. osm. Reiches.

Achmed szultán ott ült a gyönyörűségek teremében, mellette a szép Aldzsalisz, előtte a négy nyíló tulipán, miket Abdi basa ajándékozott neki tegnap.

A négy tulipán olyan szépen nyílik most is.

Aldzsalisz átöleli a szultán nyakát s homlokát megcsókolja, mintha el akarná büvölni lelkéből azon gondolatokat, mellyek nem hagyják nyugodni, nem hagyják örülni, nem hagyják szeretni.

Csak e tulipánokon vesz el szeme, úgy ápolgatja, úgy takargatja azokat. Alig veszi észre, hogy Elhadzs Besir, a Kizlár aga clötte áll s egy hosszan beírott pergament tart eléje.

— Uram, olvasd át az ulemák választát, mellyet azok Halil Patronának adtak, és ha tetszésed szerinti az, erősítsd meg neved aláírásával.

— Mi kell nekik? kérdi halkan a szultán, kis kését elővonva övéből s hegyével körülszurkálva a tulipánok földét, hogy porhanyó legyen az.

— A zendülök teljes biztosítást kérnek arról, hogy üldöztetni nem fognak.

— Legyen meg nekik.

— Azonkívül kérik a Kiaja bég kiadását.

A szultán levágott egy tulipánt a késsel s odanyújtá azt a Kizlár agának.

— Nesze.

Az bámulva vette el a tulipánt és folytatá.

— Továbbá a Kapudán basát.

A szultán a tulipánok legszebbikét vágta le.

— Im fogjad.

— Kérik a főmufti száműzetését.

A szultán tövestől tépte ki a harmadik tulipánt s odaveté.

— Ezt is.

— És a nagy vezért.

Az utolsó tulipánt cserepestül hajítá a földre Achmed s azután eltakarta arczát.

— Ne kérj többet. Látod, hogy mind odadtam.

Azzal odanyújtá neki pecsét gyűrűjét, mellybe névvonása volt vésve s a Kizlár aga ráüté azt az okiraatra, s azzal egyedül hagyá Achmedet ismét.

A nagy vezér a szerail kertjében sétált alá s fel. A Kizlár aga ide jött őt felkeresni, vele voltak Halil Patrona követei. Szuleimán az általa tett Reis Effendi, Orli és Szulali. Ezek jelenlétében járult Elhadzs Besir hozzá s megcsókolván a szultán által aláírt okiratot, átnyújtá azt neki.

Damad Ibrahim homlokához és ajkaihoz érinté ez iratot, s azzal átolvasva visszanyújtá azt ismét, és levonta ujjáról az ország pecsétjét s átadta a Kizlár agának.

— Legyen bölcsebb és szerencsésebb, a ki ezután viselni fogja. Üdvö-

zöld a szultánt. Ti pedig vigyétek hírül Halil Patronának, hogy láttátok Damad Ibrahim háta mögött bezárulni a hóhérok termének ajtaját.

Azzal szétekintte a nagy vezér, hogy kivel kísértesse magát odáig? midőn hirtelen odaugrott mellé egy Kajkdzsi, (hajóslegény) s kérte, hogy ő hadd kíséresse a nagy vezért a bakók termébe.

A legénynek épen olyan hosszú ősz szakálla volt, mint a nagy vezérnek.

— Honnan ismeresz te engem? kérdé Damad Ibrahim az öreg legénytől.

— Együtt harcoltam veled uram Belgrád alatt, mikor még mind ketten fiatalak voltunk.

— Mi neved?

— Manoli.

— Nem emlékezem reád.

— De én emlékezem rád, mert kiváltottál a fogságból s ápoltál, midőn sebesült voltam.

— Tehát ezért kísérsz most a bakók szobájáig; köszönöm.

Mind ezt az alatt beszéltek, míg a kerten át az érintett szobáig értek, a hova Manoli bement a nagy vezérrel.

A Kizlár aga s a lázadók követői ott vártak, míg Manoli visszajött. Kezeit szeméin tartá. Bizonyosan sirt. A másik, a nagy vezér, benn maradt.

— Holnap holttestét fogjátok látni. Monda a Kizlár aga a Reis Effendinek, s azzal visszabocsátá őt és társát Halilhoz.

— Inkább élve kapnánk meg őket, szólt barbar kegyetlenséggel a csaszából lett főúr távoztában.

Még azon este visszaküldé Halil Szulalit azon izenettel, hogy a főmuftit szabadon bocsáthatják.

Az öreg éjjél után hagyta el társait, s még alig hajnalodott, már újra hivaték a nagyúr elé.

Achmedet egész éjjél nyugtalanítá a Kizlár Aga a Reis Effendi azon mondasával: „inkább élve kapnánk meg őket!”

— Nem, nem — monda a szultán — élve nem fognak hozzájok jutni. Nem fogják őket kinozhatni, széttéphetni. Inkább haljanak meg nálam, egy pillanat alatt, félelem nélkül, rövid fájdalommal, megsiratva, megkönyezve.

— Úgy siettesd halálukat uram; nehogy reggelre kelve életüket követeljék tőled.

— Várjatok még. Várd meg a reggelt. Éjszaka hogy ölnétek meg őket. Éjszaka be vannak zárva az ég kapui. Éjszaka el vannak szabadulva a sötétség rémei. Hogy ölnétek meg valakit éjjél! Várjátok meg a hajnalt.

Alig mutatkozott az első fényvonal a láthatáron, már megjelent a Kizlár Aga a szultán előtt.

— Uram, itt a reggel.

— Hivasd a Muftit és Szulalit.

Azok megjelentek.

— Vigyétek meg a halált azoknak, a kik rá vannak szánva; — szólt Achmed.

Mindkettő térdre esett előtte.

— Miért e sietség uram? — könyörge lábait csókolva a vén Uléma.

— Mert a lázadók élve akarják őket kiragadni.

— Ugy van — bizonyítá Elhadzs Besir, a Kizlár Aga; — a kiöszk előtti tér tele van már lázadókkal.

A szultán összeborzadt.

— Siessetek, ne jussanak élve kezeikbe.

— Óh uram — könyörge Szulali — engedd meg nekem elébb, hogy az Aja Sofia Imámjával lemehessek, megnézni, valyon valóban tele van-e az utca lázadókkal?

A szultán inte, hogy menjenek.

Szulali Hasszán és Ispirázade sietve bocsáttaták ki magukat a szerail kapuján, futottak a kiöszk felőli térre, senkit sem találtak ott. Nem elégedtek meg egy látással, megakartak győződni felőle: más oldalról nem jönnek-e a zendülők s körül kerülték a szerailt.

A szultán ezalatt a perczeket számlálta és nyugtalan volt, hogy még sem jönnek.

— Ezóta kétszer megjárhatták volna a kiöszkig vivő utat és vissza. — Monda a Kizlár Aga. — Bizonyosan a zendülők kezébe estek s azok visszatartják őket, hogy hirt ne hozhassanak.

A szultán kétségbe volt esve.

— Siess, siess — kiálta a Kizlár Agának s maga futott, menekült belső szobáiba.

Tíz percz múlva visszaérkezett az Imám és Szulali s jelenték, hogy körül egy lélek sincs, a ki a szerailt fenyegetné.

A Kizlár Aga a kapu alá vezette őket. Egy kétökrös szekér állt ott, gyékényrel betertve. A gyékényt felemelé előttük s a hajnal derengő fényénél három hullát láttak maguk előtt; a Kiaját, a Kapudánt és a nagyvezért.

* * *

A boldog Gül-Bejáze ott ül Halil ölében s andalogva ringatózik annak ölelő karjain. A pompás palota ablakain át hangzanak a diadalkiáltások, melyek Halilt éltetik, ki Sztambulnak s az ozman birodalomnak ura e perczben.

Gül-Bejáze rebege sugdos Halil fülébe, mint szeretne ő e pompás pa-

lota helyett Anadoli csöndes olajligetei között a magányos, egyszerű házban lakni.

Halil elsimitja neje homlokáról az omlatag hajfürtöket, elmondhatja magának még egyszer újra azon lázasztó jeleneteket, a mik történtek vele a szerrailban, a Kapudán fogságában és a beestelen nők börtönében. Miért ébresztgeti úgy a gyűlöletet?

A nő iszonyodva mond el mindent. A férj lábai előtt három kosár áll, tele virággal. Ajándékba hozta ezeket Halil.

De a kosarak fenekén még becsesebb ajándék van.

Veszi az elsőt és elhárítja róla a virágokat. Egy véres fő van a kosár enekén.

— Ki ez?

Gül-Bejáze borzadva rebegé Abdi basa nevét.

A másik kosárról is lehull a virág, véres fő van ott is.

— Hát ez kicsoda?

— Ez a Kiaja Bég: — nyögé a hölgy iszonyodva.

Most a harmadik virágos kosarat vevé elő Halil, s lebontva róla a fris virágokat, egy ősz fehér szakállu főt mutatott Gül-Bejázénak, melly a kosár fenekén feküdt behunyt szemekkel.

— Hát ez kicsoda? kérdé Halil.

Gül-Bejáze gyöngéd termete reszketett az erős férfi karjai közt, midőn ez kényszeríté őt a véres fejeket nézni. És midőn a harmadik főre tekintte, csodálkozva csóválá meg fejét.

— Nem ismerem ezt.

— Nem ismered őt? Nézd meg jobban. Talán a halál változtatta el arczvonásait? Ez Damad Ibrahim, a nagy vezér.

Gül-Bejáze bámulatra nyitott szemekkel tekintte férjére s azután sietett, mondani.

— Valóban az Damad Ibrahim. Igen igen, senki sem más. A halál tette ismeretlenné arczát.

— Mondám neked, hogy a kik sziveddel játszanak, játszani fogsz az ő fejeikkel; kell-e még több?

— Óh nem, nem, Halil. Én félek ezektől is. Én félek e néma fejeket látni.

— Tehát takard be őket virággal, s azt fogod hinni: virágkosarokat látsz.

— Engedd őket eltemetni Halil. Ne akard, hogy féljek tőled, engedd, hogy szeresselek ezután is. Bár eljőnnél velem Anadoliba, a hol senki sem tudna rólunk semmit.

— Mit szólsz? Most menjek el, midőn a nap nem bir lemenni miattam

s az emberek nem alhatnak el nevemnek hangzása miatt? Nem akarsz-e e dicsőségben fürödni te is?

— Óh Halil. Együtt nő ki a rózsza és a pálma a földből, még is a pálma nagyra nő s a rózsza kicsiny marad. Engedj megvonulnom csendesen melletted, engem csak szerelmedben osztass, dicsőséged legyen egészen a tied.

Halil gyöngéden ölelé, csókolá meg a nőt, s minthogy ő kívánta úgy, eltemetteté a három főt a palota kertjében, három terepélyes rozmarinbokor alá.

Azután elbucsuzék Gül-Bejázetől, a nép küldöttei már vezérükért jöttek, hogy kövesse őket a Zulejmája mecsetbe, a hol a szultántól jött követek várnak válaszára.

Halil, hogy könnyebben eljuthasson a mecsetig s ne legyen kénytelen az utczákon tolongó nép közt keresztül vergődni, a csatornához sietett s a legelső kajkba beült s parancsolá a hajósnak, hogy evezzen vele a Zulejmája átellenéig.

Útközben a hajós arczára talált tekinteni. Öreg ősz férfi volt ez.

— Jó öreg, — szólta Halil — hogy hívnak téged?

— Manoli a nevem kegyelmes úr.

— Ne nevezd kegyelmes úrnak engem. Látdod ruhámról, hogy én csak közjancsár vagyok.

— Óh én jobban ismerlek: te vagy Halil Patrona, a kit Allah éltesen soká.

Te is olly ismerősnek látszol előttem. Épen olly hosszú fehér szakálad van, mint Damad Ibrahimnak, ki nagyvezér volt.

— Sokszor hallottam ezt uram.

A Zulejmája átellenébe érve, parthoz hajtá csónakát a hajós. Halil egy arany dinárt nyomott az öreg markába, s ez megcsókolta kezét érte.

Halil sokáig nézett az öreg arczára.

— Manoli!

— Parancsolj uram.

— Látdod felkelni a napot ott a hegyek mögött?

— Igen uram,

— Mielőtt az árnyék visszatérne ezen hegyek oldalára, te mögöttük légy és több nap felkölte téged itt ne találjon.

A hajós meghajtá magát keresztbetett karokkal és eltávozott csónakával Halil Patrona pedig sietett a mecsetbe.

A szultán küldöttei vártak reá. Seich Szuleimán lépett elé.

— Halil. A három férfi holttestét átadók a népnek. Fejeiket tehozzád küldök.

— Kik voltak azok? — kérdé Halil sötétén.

— A Kiaja bég hullája az egyik. Az kivettetett az Atmeidán kapuja elé a keresztútra.

— És a másik?

— A Kapudán basáé, ezt kitevék a Khór-khóri szökőkút elé.

— És a harmadik?

— Damad Ibrahim a nagyvezér; az kivetteték a szerail előtti piacra, éppen azon szökőkút elé, melyet maga építtetett.

Halil Patrona éles tekintettel nézett a Seich arczába és hidegen viszonya:

— Tehát tudd meg azt Seich Szulejmán, hogy most hazudtál, azon harmadik holttest nem volt Damad Ibrahim nagyvezéré, hanem egy Manoli nevű hajóslegényé, ki hozzá hasonlított s a ki magát érte feláldozá. A nagyvezér pedig megszökött és nem fogja senki tudni, hová lett? Ezt mond meg otthon azoknak, a kik küldtek. (Folytatjuk).

TAVASZVIRÁNY TÉLI RUHÁBAN.

IV.

Virágcserepeink öntözése felől utóbb szoltunk. Most menjünk tovább.

Ott hol már a virágtenyésztés legegyszerűbb tényezője az öntözés körül, balfogásokat, figyelmetlenséget vagy éppen viszás eljárást tapasztalunk, egész bizonyossággal feltehetjük, hogy a még több időt és nagyobb gondot igénylő egyéb műtételek annyival roszabbul kezeltetnek. Midőn tehát látjuk, hogy a cserepekben a föld felszine nincs kellőleg elegyengetve, s az öntözés mély vizmosásokat vájt a gyökérzet körül, vagy hogy — természetesen a virágtenyésztés gondjain könnyítés végett — egyszerre annyi vizet öntenek a cserépbe, hogy a lefutott felesleg hétről, hétre bőségben tesped a tányérban, ellepve a cserép fenekét: ilyenkor könnyű lesz a felületes kertészkedés egyéb jelenségeire is bukkanni.

A növények gyarapodására elkerülhetlen szükséges, hogy a portól és szennytől időnként megtisztítsanak; mert a növények lélekzési szerve a levélzet, következőképpen betegségbe kell esniök, ha a levelek sűrű lerakodmánnal borítva lévén, a légvételben akadályoztatnak. A szabadban szinte sok szenny rakodik a levelekre, hanem jó egy jóltevő nyári eső s a természet gondosan ápoló keze megmossa azokat. Nem szabad erről megfeledkezni annak, ki a természet kezéből kivesz egy virágot s gondviselését magára vállalja.

Szobában lehetetlen meggátolni, hogy por lepje virágainkat, következőképpen tisztítani kell azokat. De milly kevesen gondolnak erre! Mennyi bajjal jár az öntözés; ki gyózná még ezentúl a leveleket egyenként lanyhás vízbe mártott szivacsosal gyakrabban mosogatni? könnyebb sokkal bevárni a tavaszt, s midőn látjuk, hogy a sűrűd felhők esőhöz készülnek, kirakni hirtelen virágainkat, hogy a természet keze végezze el mit mi resteltünk! És hányan tesznek így! Pedig bizonyos, hogy a por és szenny miatt éppen annyi virág pusztul el, mint az öntözés körül elkövetett hibáknál fogva.

A legelől idézett angol virágtenyésztési szabályok ötödike egyik a legfontosabbak közül. De nem kevésbé fontos a hatodik, hetedik sem, mellyek szerint t. i. a szobában levő növényeket lehetőleg sok friss levegőben és viláágosságban kell részeltetni.

Mi a viláágosságot illeti, ez ritka helyen járna sok nehézséggel, mennyiben majd mindnn lakásnak van ablaka; hanem aztán igen gyakran megtörténik, hogy a nő nem szenvedheti, ha az ablakot kedves férje tele rakja virágcserepekkel, s azok szabad kinyitását s betevését akadályozza, s a szobát — mint olykor szeretetreméltó negélylyel mondatik — elrondítja. Különben a férj urak is nem egyszer gáncsolnak így, ha a virágtenyésztést nejük birtokába tartozik. Illy esetekben aztán a virágok a szoba belsejébe asztalokra vagy épen asztalok alá is kerülnek.

A szellőztetéssel még rosszabbul áll a dolog. Mikor odakünn fagy, az emberek nem sok kedvet éreznek arra, hogy az ablakokat kinyitogassák, és a szellőztetés marad olly időre, midőn hazulról elmennek, s ha aztán kissé ott felejtik magokat egyik másik ismerős látogatásán, a leggyöngébb növények nyitott ablaknál szenvednek, s habár nem fagnak is meg egészen, de színök elevenségét és frissességét elvesztik.

A friss levegő életfeltétele a virág vidor tenyészésének, de kemény hidegben nem szabad azt kockáztatni. Legalább nyolcz — tiz foknyi melegnek kell lenni árnyékos helyen, hogy a szobai élet által különben is elkényesedett virág a külső levegő egyenes behatásának kitétethessék, s ekkor is csak úgy, ha szél nem fu, s a lég nem zivataros. Erős légvonattól kiválólag óvni kell szellőztetésnél a virágokat. Magától értetik, hogy olly növényeknél, mellyek nem a meleg lakaszobában, hanem 6—8 foknyi melegségű fagymentes mellékszobában telelnek, illy rendkívüli vigyázat épen nem szükséges, miután a fűtött szobai levegőhöz korán szoktatniok nem kellelvén, öszszel sokkal tovább maradhattak a szabadban, s inkább hozzá keményednek a téli hidegebb évszakhoz.

Természetes azonban, hogy az illy szoktatást nem minden virágnál tanácsos megkísérteni, mert igen sok esetben névszerint a gyengéd meleg-égalji virágok végrömlését vonhatná maga után. Az illyenek tehát szabadban az öszi hűvös léget ki nem állják, s hamar szobába kerülvén, a fűtés bekövetkeztével még kényesebbé válnak.

A szobai fűtés általában igen kártékony befolyással bír a növényekre, s annál kártékonyabbal, mentől hidegebb van künn; nem egyenesen azon okból, mert benn meleg van, hanem mert a légmérsék éjjel, midőn nem fűtenek, nagyon alá száll, sokszor még azon fokon is alól, mellyet a szobai növény kiáll szenvedés nélkül. A légmérséknek ezen gyakori s gyors változása okozza azt, miszerint némely virágfajok egyáltalánfogva alkalmatlanok szobai tenyésztésre.

Különben az éjjeli légmérsék-változás káros következményeit lehet némileg s meglehetősen sikerrel elhárítani. Vigyázni kell tudniillik, hogy nappal, fűtés idején a virág közel ne legyen a meleg kályhához, éjszakára ellenben az ablaknál ne hagyassék, hanem helyeztessék asztalra vagy emelvényre a szoba beljében. Némelyek balul azt hiszik, hogy untig elég a virágcserepeket az ablakról lerakni a földre az ablak mellé. Csalatkoznak. Az ablak mellett lenn szinte elég hideggé válik a lég legtöbb esetben arra, hogy a megindult virágfajtás fennakadjon még a virágoztatásra elkészített jáczintoknál is.

Hol virág van — alig kell megjegyeznünk végül — a téli ablakok nélkülözhetlenek, és a belső fatáblák nagyon kívánatosak.

Egyébiránt, midőn lassankint a napos idő mind ritkábbá lesz, s helyébe a téli hónapok zordsága lép, ezt viragaink a meleg szobában is megérik bármely gondos ápolás mellett, és a legtöbbnek növése megakad, mit a cserépföld lassu kiszáradásából igen könnyen észrevehetni, és most az öntözés legnagyobb ovatosságát igényel, nehogy igen sok nedvességet kapjanak virágaink; a fecskendés pedig borult időben egészen mellőzendő.

Mindenek fölött jól kell vigyázni, hogy mindazon virágok mellyek erősen nem hajtanak, mennyire csak lehet szárazon tartassanak, mit azonban senki se magyarázson úgy, mintha öntözés után várni kellene míg a levelek fonnyadni s sárgulni kezdenek, hanem ha a föld annyira kiszáradt, hogy a cserép nem ad tompa hangot, öntözni kell, és pedig az öntözési szabály szerint addig míg a felesleg viz a nyíláson alól folyni nem kezd.

A hajtásban levő virágok ellenben, mint a téli virágokhoz készített jáczintok, rózsák, narcisszok s egyebek erős és rendes öntözést kívánnak.

Az öntözésen túl a virágok ápolása a sajátképeni téli hónapok alatt leginkább a tisztántartásra s a hideg befolyása elleni óvásra szorítkozik. Mihelyt azonban karácsony elmúlt, a napok hosszabbodnak s gyakrabban köszönt be egy kis derült idő, a növények ismét erősebb életműködést nyerne. És habár még alig vagy csak igen kevés friss léget szabad bebocsájtani, mégis néha gyengéden ollykor fecskendeni lehet; a napsugarak szárító ereje rothadás és penész ellen már meglehetősen biztosságot ígérvén.

A fecskendés után nagy változást fogunk tapasztalni. A növény egészségesebb zöldebb színt kap, s a gyökerek nagyobb működése is észrevehető leend; növekedni kezdenek; mi a föld sebesebb száradását eredményezi. Mostantól kezdve az öntözés körüli figyelmet kettőztetni kell, a fecskendést tiszta időben naponkint tehetni s mihelyt lehet az ablakok kinyitandók, hogy a nedv annál gyorsabban leszáradjon. A szellőztetésre azonban nagy gondot kell fordítani.

Február aztán megérkezik s ismét itt van a virágok általános nagy tisztításának ideje, melly körül épen olly figyelemmel szükség eljárni, mint ősszel a virágok szobába szállítása előtt történt, tehát egyik levél a másik után szépen megmosandó, s e nagy tisztítás közben ha van földkészlet, a cserépbeli földet jó kiegészíteni, mi ugyan el is maradhat az átültetésig, melly alkalommal annyi balfogás követtetik el a szegény virágok hátrányára!

Erről közelebb tüzetesen.

N E M Z E T I S Z I N H Á Z.

¶ November 26—dec. 2-ig. heti sorozat: Hugonották, opera Meyerbertől; Thea, Seguidilla, tánczok Taglioni s Müller által, s közben egy vigjáték: 22 éves gyám; Haramják op; Yelva melodrama, los Toreadores, és közben egy ária Nabucodonosorból, Vangel s a kar által előadva; Hunyadi László op; Átbüvölt nők, ballet és Toreadores spanyoltáncz; Sevillai borbély, opera.

E héten nemzeti intézetünk nehéz versenyt volt kénytelen kiállani, s örömmel gondolunk reá, hogy inkább nyert, mint veszített e versenyben. Sokan baljóslatu körülményt láttak abban, hogy színházunk az európai hírű 'ara Camarát meg nem nyereté, s ő német színpadon lép fel, míg Taglioni k. a álunk megkezdé vendégszerepeit. Mindkét színházban európai hírű táncosnő, ni több megtörtént, hogy föllépésök ugyan azon napra esett. A közönség tehát kénytelen volt választani, s a választás miatt legkisebb okunk sincs panaszkodni, ha reá gondolunk, miszerint folyvást igen szép közönségünk volt, csőtörtökön pedig „az átbüvölt nők“ adatásakor, a ház zsúfolva lón, s a tapasztalás utáni választás intézetünk előnyére ütött ki. Taglioni k. a. s Müller ur táncza a legszebb emlétkben marad közönségünknel.

Nekünk elég a közönség elragadtatására hivatkozunk, s a számokkal kimutatható részvét által bebizonyítanunk, miszerint a valódi szép és a nemes művészet iránti előszeretet diadalát ünnepelte közönségünk szívében; azt azonban nem tagadhatjuk meg magunktól, miszerint német laptársaink ez alkalommal tanusított loyális és becsületes eljárásáért köszönetet ne szavazzunk, kik mellőzve minden felekezetséget, a színpadunkon vendégszereplő művészekről mindenkor a legmértányosabb magasztalásokkal sziveskedtek megemlékezni. Például állithatnók őket egy némelly magyar lap elé, melly elvül tüzte ki magának, akármi történik a nemzeti színháznál, azt föltétlenül ócsárolni.

Az érintett versenyből magyarázandó, miszerint mind a négy napon — midőn t. i. táncz nem volt — opera adatott, s Lesniewszka. k. a. hetfőn, szerdán és pénteken, tehát háromszor gyakorlá a közönség irányában énekének vonzó erejét. Egy heti táncz és opera után, melly annyi élvezetet nyújtott, örömmel nézünk a drámai ujdonságok elé.

** E napokban a legváltozatosabb hírek keringtek Lesniewszka kisasszony, színházunk kedvencének leendő viszonya felől intézetünk irányában. Ezek közül egy sem való; miután a tisztelt kisasszony mind addig, míg távollakó szüleinek határozatát nem veendi, semminemü választ sem adhat, s e szerint még sem ő, sem az igazgatóság „számonkban“ nem is nyilatkozhatott.

** Ó cs. k. fenségeik: Albrecht kormányzó főherczegünk és neje Hildegarde főherczegasszony Taglioni és Müller előadásait négy izben magas jelentéttükkel szerencsésíték; az elébb adatni szokott drámai műveket is figyelemmel kísérve. Első alkalommal még a közkedvességü Seguidilla ismételtetését is végig várván.

** Azon hír, miszerint a jövő szombaton színpadra kerülendő Manlius Sinister sűgő nélkül fog előadatni, mit egy laptársunk tréfának vett, csakugyan való. Elsőbb rangu színészeink összebeszéltek, hogy szerepeiket olly pontosan betanulják, miszerint e segítő eszközt nélkülözhelessék, s az csak a mulhatlanabb helyeknél fog alkalmaztatni, melly körülmény színművészeink buzgóságáról és lelkes ügyszeretetéről legbeszélőbb adatul szolgálhat.

falusi esték, szebbnél szebb című sajtó alatt levő új művek, kalendárium és amolyan könyvek sat. sat. hogy ma már végkép kimerítve érezvén magunkat, nem csoda, ha tartalomtarka városi hireinkért cserében vidéki levelezőinktől oly szivdobogva várunk, és oly mohón közlünk minden vidéki tudósítást, mi ugyan nem nagy ujság, elannyira, hogy ennél még az is nagyobb, miszerint pár nap óta vidéki levelezőinknek mintha kifogyott volna tintája vagy talán vidéken is megesett az egyszér, — mi nálunk igen gyakori — hogy semmi nevezetes dolog sem akar megtörténni, és így vidéki levelezőink elhagyva parlag vidéküket a hircgazdag fővárosba vonultak — újdondászni?

> December bundában jött be fővárosunkba, s hiába volt minden profétálkodás szelidségről, már is kimutatta fog a fejérét.

> A városi hatóság részéről intézkedés tétetett azon tisztatlanság elhárítására, mi utóbbi időben utcáinkban némely házak rovátkainál oly kellemetlenül feltünőkkel lettek. De melly intézkedés szinte sikertelen maradand, mignem a hatóság szigorú fenytökint nem lépend fel, egészségi szempontból is, a városi élet egy olly főkellékének fentartására, minő a tisztaság, melly nélkül városunkat semmivel nem lehet megkülönböztetni akármelly fertőzött légű török városkától.

> Irodalmiak. Mult napokban majdnem egyidőben két Nagy naptár jelent meg. Az egyik Jókai Mór-tól szerkesztve, érdekés tartalma irónak koszorujában többek közt Tompa és Jókai nevei tündöklenek; a másikat, mellyről már mult számunkban is emlékeztünk, szerkeszté Vas Gereben, érdekés tartalmáról csak annyit szólunk, hogy abban a szerkesztő, Vas Gereben „Két végrendelet“ kedélyes népsziműve 5 szakaszban, nyomtatásban megjelent. — Továbbá szinte e napokban hagyta el a sajtót a „Falusi Esték“ 2-ik füzeté, szerkeszté Vas Gereben, melly füzetet a közönség figyelmében semmivel nem tudjuk inkább ajánlani, mint ha mondjuk, miszerint abban Arany Jánostól egy hosszabb népies elbészélés van. — A Luna című zágrábi újság melléklapjában Jókai Mór legujabb s lapjaink jelen számában is folytatott regényét A balkáni harc-ot adja német fordításban. — Hunfalvi János történeti kézi könyvön dolgozik, leánynöveldék számára. Arany János Toldi-ja német fordítása 2-dik kiadást ért Lipcsében — a külföld már is utolért bennünk költőink méltánylásában, s ki tudja, tán eljön az idő, hogy ebben fölül is mul bennünk. — A „Budapesti hirlap“ melléklapja a „Napi tudósító“ csak új esztendőig fog megjelenni.

□ Szathmáry Károly kéri t. ez. ivtartóit, miszerint „Sirály“ című regényére a begyült előfizetési összegeket folyó hó 20-ig mulhatatlanul beküldeni sziveskedjenek.

— Vahot Sándorné, Csapó Mária „Derű és bor“ című regénye iránt, kivált a lelkes magyar hölgyvilág körében szép részvét mutatkozván, a jeles mű még e hó folytán sajtó alá bocsáttatik; és hogy a kiadók a nyomtatandó példányok számára nézve kellően tájékozassák magukat, a kibocsátott aláírási ivateket s az előfizetési díjakat legfőlebb december 20-ig beküldetni kérik.

V I D É K I S Z E M L E.

Miskolcz, nov. 16. 1853.

Az aradi dal- és dráma színész-társulat oct. 18-án körünkbe érkezvén, Flotow kedves zenéjü Mártájával kezdé meg szerepléseit, s húsz előadást rendezett.

Előlegesen is kimondhatjuk, hogy jelen körülményeink között vidéki társulattól többet kívánni, mint mennyi s minő élvezet ez adott, merő túlság.

A társaság, mellyet Szabó és Havi igazgatnak, jól van szervezve, és sok tagjai érdemesek, miként ne csupán azon kevesek által ismertessenek a két hazában, kik élvezetes előadásaikban részesülnek.

Kritikusok, kik a provinciális színészet megismertetése körül fáradoznak — igen sokszor a végletek túlságába esnek; vagy kiméletlen szigorral törnek pálczát jobb tehetségek felett is, vagy túlságosan magasztalnak gyakran magán érdekéből. Mindkettő veszélyes, veszélyes az irodalom hitelére épen úgy, mint a művészet emelkedésére; mert a túlszigor hiúságot sért és kedvetlenít, míg a magasztalás követelést, önbizottságot ébresztvén, a tovább képzést akadályozza.

Mi ki akarjuk kerülni a bírálat e scylla-charybdiseit, szemünk előtt egyedül az igazságot tartván s figyelemmel lévén azon szomorító akadályokra, mik a vidéki színészet emelkedését korlátozzák, s mik között gyakran a legszebb tehetségek is eltörpülni kénytelenítetnek.

Először is örömünket fejezzük ki, hogy vidéken is lehetővé vált illy dal- és dráma szintársulat együtti működése, mert ez mérlege a részvétnek és mérlege a színészi erők elégségének, s úgy hiszem ez föltételezi azt.

A művészi világban jelenleg az opera első divatezikké válván, háttérbe szorítani látszik a drámát, az mindig telt ház, ez üres padok előtt játszattván *).

Mi azonban — miután nem egyéni nézlet vagy izlésből, hanem társadalmi s irodalmi szempontból akarunk itélni — a drámának elsőbbséget adunk, mint melly az izlés nemesítésére, társadalom tökélyesülésére, s a műveltség nemzeti iránybani fejlesztésére sokkal hatalmasabb eszközökkel bír, mint melly által lesz a szinpad csak az élet hű tüköre, az emberiség való világa.

Szóljunk tehát elsőbben is a drámai tagokról.

A primadonna Jánosiné. Szép drámai alak, mozdulatai nemesek, tekintete jelentékeny, szavalata igen gyakran helyes és megható, s mióta „a szenvedélyek zenészével és szobrászával“ a nagy Ira Alridgeel szerepelt, sokat, nagyon sokat haladt, s benne egyik legjelesb vidéki színéznőnknek tekintjük; azonban nem tagadhatjuk, hogy hangjában még van némi simitlanság, szenvedélyek kifejezésére nem találja meg mindig a kellő hangot. Továbbá nagyobb indulatok kifejezésénél gyakran túlságba, természetlenségbe esik, s szavalata a felsőbb hangokon sokszor kellemtelen. Mindezeket csak az elfogultság nem vette észre.

Mind e mellett ő sokat tett és tehet a vidéki szinpad emelésére, sok tehetséggel birván, melly kellő tanulmány mellett őt első rendü művésznővé emelheti.

Sajnosan hallottuk azonban, hogy ő e derék társulattól megválik.

*) Elég sajnós és épen ez az oka minden oldalról történt és történhető bukásainknak.

E határozat indoka a coulissák titkai közé tartozik, s így hozzá a nyilvánosság-nak sem joga, sem köze.

A férfiak közt első helyen áll Zöldi. Ő nagyon jó színész, van hatalma uralkodni szerepein és a színpadon, játéka mindenütt kielégítő, alakjai nem stereotyp képek. „Vid“ „Sulliván“ a „Marsan herczegnő“-ben a tengerészkapitány tökéletes alakok. Ha folytonosan így halad, mint pár év óta, belőle első rendű színész lesz.

Fő érdeme, hogy senkit sem utánoz, és ez nagy érdem.

Vidéki színészeinknek két nagy hibája van. Első az utánzás, holott utánozni senkit sem kellene, csupán tanulmányozni, „ki egy vezető után megy, mindig utána megy annak“ ez utánzás öli meg az egyéni képességet, a természeti erőt, ez törpíti napról napra a színészetet, hogy utoljára elmondhassuk mit Lassagne a drámairók fájáról mondott, „sasokkal kezdődött papagályokkal végződik.“

Második nagy hiba a hatás-vadászat, ez szülője a túlzásnak torzításnak, ez feledteti el az első szép műtani elvet: „hogy csak az szép a mi való“, ezért írta Dugazon a nagy Talmának midőn az színpadra lépett: — ne mámoritson el a tetszés zaja, s ne riaszson el a pisszegés. A pisszegés csak a gyöngye fejeket nyomja el, a tetszés csak hitványakat kábit. Tetszés mérték s értelem nélkül osztva sok tehetséget tett már tönkre. Lekain, Preville, Fleury kipis szegtettek és halhatlanok lettek, mások megsemmisültek a tetszés záporától.“ sat. Dugazon ez intő irata kivált színészeknek figyelemre méltó.

De visszatérve Zöldire, róla elmondhatni, hogy természeti erejét eléggé kifejté, a nélkül hogy e kecsegtető csalórvényeknek martalékul dobta volna azt, s ez mutatja, hogy van benne erő s a művészetnek tudata és érzete.

Takács gondolkodó színész, gyönyörű hang, de melly nála gyakran finomabb érzelmek kifejezésénél mód nélkül ellágyul, pedig a férfi fájdalomja soha nem pityergés, ettől óvakodnia kell, Cselszövő szerepei legsikerültebbek, itt mindig helyén van, szavadata erős és páratlan színpadi arczczal bír. Reá szép jövő vár, miután tanulmányozni elég akarattal s erővel bír.

Egri igen jó comicus, dicsérendő benne, hogy soha sem lépi át azon vékony válaszvonalat, mi a művészi és aljas comicum közt van. Alakjai eredetiek, és sok erővel bír saját egyéniségét megtagadni, azaz ügyes ember ábrázoló.

Filipovicsné kellemes színpadi alak, gyermetes szerepei sikerültek, tag és arczjátéka jelentékeny, s a társaság második drámaszínésznöje.

Jánosi, Simonyi, Boér, Komáromi, Boérné és Körösi Ágnes szerepeiket mindig dicséretesen töltik be, s a dráma-társaság hasznavehető tagjai, s Komáromiból kevesebb hiedelem s több tanulmány mellett még igen jóra való színész válhatnak.

Végtelenül sajnáljuk, hogy a Kassán betegen fekvő Komáromi Alajost, kit vendégszerepléseiből a fővárosi közönség is dicséretesen ismer — nem láthattuk.

Következik az operai személyzet.

Első helyen üdvözljük a kedves énekesnőt Toperczer Emilia asszonyt.

Ő a közönség kedvence volt, mint mindenütt a hol megfordul. Nem csoda. Ő sok erővel és szerencsével egyesíti a drámai és zenei elemeket, szépen iskolázott hangja sok oldalu színezettel bír, közép és mély hangjai szépek, kellemesek, s ezeket nagy könnyűséggel használja, a legnehezebb szerepeket minden erőltetés nélkül éneklő magánydalait örökösen megtapsolta a közönség, játéka mind végig hű, eleven, ernye-

dotlen. Például Lucia örülesi jelenetében vagy mint Szilágyi Erzsébet a fejezés alatt, vagy mint Norina minden jeleneteiben.

Kellemes hangján s szinpadi routineján kívül még dicséretet érdemel azon önzetlen buzgóság, fáradhatlanság, minek közönségünk is tanuja volt, gyakran három nap három dalműben énekelt, s Hunyadi Lászlóban, Szilágyi Erzsébet és Gara Mária szerepeit játszá. Ugy hiszem ezek kielégítik még azon finnyás inyeket is, kik bár csak hallottak róla, örökösen a Fenice, Scala és Kärtner Thor Theaterről álmodoznak.

Toperczer Emilia asszony mindenesetre egyike azon művésznőknek, kik bármelnyik kisebb szinpadon elég dicsőséggel állhatnak meg, s kiknek erejét a közönség mindenkor méltányolja.

A tenorista König. Szépen énekel, hangterjedelme ellen lehetne neki kifogás, hanem tudva azt, hogy a tenoristák milly ritkák, annyival inkább megeléghetünk vele, mivel gyakran igen szépen énekelt, így Ernaniiban és Belizárban. Az hogy magyarul hibásan beszél, csak azok előtt visszatetsző, kik nem tudják, hogy a nemzeti színház is — merő kényszerűségből — egy idő óta idegen művészek s művésznők versenyttere lett.

Filipovics, gyönyörű, kellemes, erőteljes, csengő bariton hang, s szakmájában a férfiak közt mindenesetre első helyen áll. Don Sebastíanban mint Comoens a közönséget mind énekével, mind játékával elragadta.

Mezei hasonló szép hanggal bir s hasonló szép sikerrel működött, különösen Delizárt sok szépséggel és erővel éneklé.

Vinczének erős mély hangja van, de melly még sok simításra vár, s e mellett páratlan szinpadi alakjával még nagy foglalásokat tehet a művészeti dicsőség országában. Azonban ő is mindenkor tetszett.

Königné alt énekesnő, s eleven erős hangját gyakran elég sikerrel használja, szinpadi gyakorlottság mellett töle sok szépet és jót várhatunk.

A karok kivált a nőkar, az egyes tagok ereje mellett, igen gyöngék, azonban illy nagy társaság vidéki szinpadokon így is csak meleg részvét és pártolás által tartatván föl magát, irányukban nem lehet tulkövetelőknek lennünk.

Még egyet nem szabad említetlenül hagynom. Ez a társasági tagok komoly és művészekhez illő szenytelen magán életök. Ideje is valahára példák által megtörni azon bal- és előítéleteket, miket a közönség oktalanul minden színész személyiségéhez kötött. A művészet mindig nagyobb és nagyobb foglalásokat tesz a közönség rokonszenvében, s kevés kell hozzá, hogy nem sokára avatottjai megnyerjék azon tiszteletes tekintélyt, mellyre érdemesek. És mert ez idő közel van, igyekezni kell közelebbre hozni. Ezért dicséretes a jelen társaság derék maga tartása is, s ezért minden műbárát méltánylással tekinthet az érdemes igazgató Szabó, ki különben is a Violában mint ügyes czimbalmozó derekasan mulattatott.

Az előadott darabok következők voltak:

Márta. Ernani. Don Sebastian. Lucia. Kúnok. Belizár. Don Pasquale. Bűvös vadász. Hunyadi László. Egyveleg Rigolettoból stb. Csikós. Viola. Koldúsnő. Rózsa királynő. Dalma. Tamás bátya. Peleskei notárius. Sulliván. Vid. Marsan herczegnő.

Mi a szinpadot illeti azt megróni nevetség lenne, s ez által önmagunkat rónánk meg.

A szinpad a timár testület áruhelyén állítottat föl, s nagyon kicsiny volt és alkalmatlan, mint a nézőhely kényelmetlen és hideg. Legalább volt a közönség részvétlen osztályának kifogása is.

Mi szeretjük, hogy így volt, legalább a kényelmetlenség ösztönül szolgál építő félben levő színházunk végcéllhozi juttatásához.
S. K.

G y ö r , nov. 30.

E hónap alatt sem szünt még meg a közönségnek a színház iránti megfoghatlan rokonszenvtelensége. Még első tagok, mint Benedek, Felekiné, Gyulai is jutalmukra pénz helyett csak virágokat, koszorukat kaptak. Ez is szép ugyan, de nem lehet belőle megélni. Szigligeti Lári Fárija azonban, különösen bizonyos helyi érdeknél fogva már két tömött színházat csinált. Gyulai Vuklinak élethü személyesítője. — Az előadások közt kitűnt: Gyulai a javára adott Clavigoban, mint Beaumarchais, gyönyörűen játszott, Marianna, Velencei nő, Lári Fári, Teréz, Fehér Othello, Kérek két pengőt kölcsön sikerült előadások; Felekiné, Hidassiné, Gyulai, Benedek, Dózsa, Cserecsér Nat., Berzsenyi, Némethi, Török István, jól játszottak bennök. Az Orleansi szüz épen nem adatott elő kielégítőleg; egyesek igyekezete ugyan észrevehető volt, de az egész még is elveszettnek mondható. Örülünk, hogy illyesmi ritkán fordul elő. — Toldy János hercules és Wartenberg Károly első levegőtánczos (?) és kristály acrobata tiszteletére két előadás történt, melyekben az üresség is rendes volt. — Színházunkat jövő télre német társaságnak akarják kiadatni, az antecedentiakból ítélve nem irigyeljük a leendő igazgató sorsát, olly városban, melyben a közönség nagy többsége tagadhatatlanul magyar, s melyben még is ez idők szerint, a magyar színészet is alig élhet.
Y.

BÉCSI SÉTÁK.

IX.

November 30.

A mit utolsó sétámban Üchtritz urnak „N. Sándor és Dárius“ czimü négy fölvonásos drámájáról mondtam, igazán teljesedésbe ment: a darab ünnepélyesen megbukott; midőn másodszor adatott, a színház majdnem üresen maradt, — olly kényelmesen még soha sem ültem a várszínházban, — egy zártszékért fizettem és négyet vettem igénybe; az egyikre látcsővetem tevém — mert semmi látnivaló nem volt — a másikra kalapomat, a harmadikra esernyőmet, a negyediken urimagam ültem. Egyedül e kényelemnek köszönheti Üchtritz ur, hogy milliom hibával spékelt darabját végig néztem, — néztem mondom, mert csak is nézni való volt é darabban, hallani való semmi.

Mintegy kárpótlásul rákövetkező este Laube ur „Coriolanust“ adatá. Hogy siettünk, hogy szaladtunk a színházba! És mikép tértünk vissza belőle? Elégületlenül. Coriolanust elégületlenül odahagyni! És mégis lehetlen volt máskép.

A szerepek olly rémitő roszul voltak elosztva; először, nem Davison, hanem Wagner adá Coriolanus szerepét. Ez ifju szép, gyönyörű szép tehetséggel bír, de Coriolanushoz a szép tehetség még nem elegendő, oda kiképzett művészet, gyakorlott művészi tapintat kell. Wagner ur minden erőködésének nem sikerült keresztülhatni, játékán a közönség föl nem melegült. Másodszor a tribunok szerepeit, mik a darab egyik fő kiegészítő része, egészen avatatlan kezekre birták, nem is hittem, hogy e derék férfiak valaha bár olvasták volna Coriolanust, mert máskép mégis csak jobban értették volna: hogy mi az ő szerepük. Harmadszor La Roche ur, ki Menenius Ag-

rippa szerepét adá, minden művészi ügyessége mellett, melylyel egyébkor igazán remekelni szokott, ez este sehogy sem tudá eltalálni a tonust, mely őt, mint a két ellenkező elem, a büszke patricius és a háborgó nép közbenjáróját illette. Ő sem tetszett.

Shakespearei darabhoz méltón egyedül Rettich asszonyság játszott, Volumnia szerepében. Ah, minő isteni művészetet fejtett ki e nő ez este! Ollyannak gondolá magának Shakespeare Volumniát, midőn azt halhatlan szellemével ujja teremté. Mennyi méltóság ömlött el egész alakján, midőn fia száműzetése miatt a nép ellen kitörő dühének féket eresztett! Mennyi bensőséggel, milly megrázkodtatón mondá el könyörgését fia előtt, midőn az anyavárosát akarja romba dönteni! Mennyi öntudatos büszkeséggel mondta el e szavakat: „Hősiességedet tőlem tanulád, ez az enyim, büszkeséged a magadé!” Rettich asszonyság a német J.....iné, és ha Wagner ur Lendvai lett volna, ez esti előadás bizonyosan felejthetlen maradt volna a bécsi közönség előtt, de így, míg Rettich assz. remekelt, addig a többiek igazán kontárkodtak.

Láthatják önök, hogy nekünk is van itt elég bajunk az igazgatósággal. H.

KÜLFÖLDI SZEMLE.

— Párisban az olasz opera, melynek igazgatását Ragoni ezredes vette át, Rossini Cenerentola című darabjával nyitattott meg. Az első szerepek Alboni asszony (Pepoli grófné) Tamburini s Rossi kezében voltak. Karnagy: Bonetti.

— Az Odeon színházban Georg Sand legujabb drámájának előadatásához készülnek, melynek czime Maupras.

— A Varietés-színházban „Les trois gamins” című vigjáték került színre, s benne Dejázet, a párizsiak egyik legkedvesebb színésznője hosszas szünet újra fellépve, koszorúkkal és virágokkal halmoztatott el.

— Az olasz operához szerződött Petrovics Walter asszony a híres Kara György szerb fejedelemnek egyik unokája.

— Thalberg a híres művész Párizsban mulat.

— Londonból jelenti egy lap, hogy bizonyos Prudent nevű párizsi művész a brit földön 30 nap alatt 35 hangversenyt adott, s ugyanannyi várost látogatott meg. Történt egyebek között, hogy 24 óra alatt három városban versenyzett: Brightonban, Chichesterben és Wight szigeten.

— Éjszamerikában egy gyármunkás felfödözte, hogy madraczokba lószór helyett gyapottat lehet tenni, és ennek ép olly ruganyossságot kölcsönözhetni. És ezt hirdetik a világnak, holott az europai kárpítások már régen pótolják a drága lószórt — kőcczel és szalmával, mi ha nem ruganyosabb is a gyapótnál, de kárpótlásul épen azon áron kell, melyen a lószór.

FELELŐS SZERKESZTŐ

TOLNAI GRÓF FESTETITS LEO.

PEST, 1853.

EMICH GUSZTÁV KÖNYVNYOMDÁJA.